

Loosova vila v Praze

MARIE BENEŠOVÁ

Obytný dům dr. Františka Müllera v Praze-Střešovicích čp. 642, Nad hradním vodojemem 14, projektovaný Adolfem Loosem za spolupráce Karla Lhoty v roce 1929, nelze analyzovat ani hodnotit bez stručné úvahy o významu některých dřívějších Loosových děl pro evropskou architekturu. Počínaje rokem 1898 vytváří Adolf Loos své neústupné možno říci provokativní rázory na architekturu, z nichž nejdůležitější a nejsilnější jeho vlastní tvorbu ovlivňující je boj proti ornamentu, stejně jako odpor vůči architekturnímu umění.

Adolf Loos se již před první světovou válkou řídil vlastní tezí o rozlišení vnější a vnitřní koncepce díla, kterou především formuje účel. A účel je Loosovi základním tvárným prostředkem, má-li před sebou úkol, jemuž věnoval nejvíce úsilí a péče — obytný dům. Není totiž nadsázkou, jestliže zdůrazníme, že způsob koncepce Loosova obytného domu je zásadně nový, reformní a revoluční. Ve vývoji architektury patří především Adolfu Loosovi zásluhy o nové, zdravé, sociální, a tedy i krásné bydlení. Vztah užitkového a krásného je nutno zdůraznit s ohledem na princip teoretických tezí Adolfa Loose, který — přestože neuznává architekturu obytnou jako umění — vytváří dílo, jehož historickoarchitektonická hodnota je nesporná.

„Krásou rozumíme nejvyšší dokonalost.“ Tato Loosova věta plně odpovídá dílu, které vytvořil, a nemá být nikdy zkreslována ani interpretována pod dojmem ostatních tezí, kterými více a fanaticky bojoval proti dekorativnosti doby, v níž žil, — proti secesi, — než aby jimi vyslovoval program své vlastní tvůrčí práce.

Müllerův obytný dům stojí na konci vývojové cesty, jejíž program počíná Loos razit v prvním desetiletí století. Toto dílo je nesporně vrcholem nového pojetí skladby obytného domu, které krystalizuje po dvacetiletém boji. Od terasové stavby obytného domu ve Vídni z roku 1912 vede vývoj přes dům Tristana Tzary v Paříži z roku 1926 dále k nerealizovaným záměrům pro výstavu ve Stuttgartu v roce 1927, kam nebyl se svým radikalismem připuštěn, až k domu Müllerovu, kde se setkáváme s vyvrcholením jeho prostorové dispozice bytu. Loosův jemný smysl pro skutečnost, v níž žil, odhalil nemožnost dalšího rozvíjení sice lákavého, ale v Evropě neekonomického funkčního rozvinutí půdorysu v ploše podle vzoru F. L. Wrighta, a vyvinul vlastní koncepci nikoli vžitého horizontálního půdorysu, ale půdorysu prostorového. V samém konceptu skladby Müllerova obytného domu není zdaleka tak důležitý půdorys jako řez, a nikoliv jednotlivá podlaží, ale soustava a vztahy úrovní, do nichž je prostor členěn.

Obytná architektura je Loosovi architekturou vnitřních prostorů, jimž věnuje veškerou péči. Vnější je pouhá slupka. Z tohoto zřetele je nutno posuzovat Müllerův obytný dům. Holé bílé plochy málo členěné hmoty, kubické a střídme, již toliko terasy

dodávají určité živosti, jsou určující pro dojem, který zvnějšku tato stavba budí. Jediné místo odlišující se od koncepce exteriéru je krytý vstup, napovídající pojetím o zásadách tvůrce a názoru na smysl exteriéru a interiéru obytného domu. Není ani strohý, ani bílý a nečleněný, ale naopak funkčně členitý a materiálem — travertinem — odlišený. Je tu patrný první styk s interiérem, lépe řečeno, uvedení do interiéru. Zádveřím a spodním vestibulem je veden divák záměrně těsnými prostory k překvapivě silně kontrastnímu účinku hlavních prostorů domu, k ústřední společenské hale, jídelně, pokoji pána a paní. Všechny tyto místnosti jsou prostorově členěny v různých úrovních podle hierarchie a funkce.

Soustava prostorová je překvapující nejen skladbou, ale i dimenzí prostorů, působící neobyčejně harmonicky. Tato prostorová soustava, v níž se soustřeďoval společenský život domu, je vybavena naprosto loosovsky bez ornamentu a plané výzdoby, zato však ve skvělém materiálu dokonale opracovaném.

Dokonalá hladká omítka kontrastuje se zeleným mramorovým obkladem spojujícího schodiště do jídelny, modročerně a žlutě žilovaným. Mahagonový nábytek pokoje pána a saténové dřevo nábytku pokoje paní doplňovaly barvou a materiálovou harmonií kompozici interiéru spolu s potahy čalouněného nábytku v hale.

Intimní místnosti horních podlaží domu jsou jednodušší, neméně však vkusné, vybavené krásnými čalouny a tapetami. Prostorovou kompozici zakončují místnosti poslední výškové úrovně, takzvaná letní jídelna s přístupem na velkou horní terasu a přípravná. V této prostorové soustavě a vybavení působil v době plného užívání architektonický celek jednotně, vyváženě a harmonicky, jak je možno si jen představit. Je ovšem velmi těžko několika stručnými slovy vyvolat tak složitou prostorovou představu a vzbudit plný dojem obrazu, který pohříchu zůstal dnes toliko v náznaku. Kontrast prostorového překvapení při vstupu do haly je možno pocítit sice stále i při dnešní návštěvě tohoto domu, avšak velice ochuzený. Není zde již věcí, které sloužily životu odehrávajícímu se v prostorách. Prostory jsou holé, byly zbaveny svého účelu. S politováním konstatujeme tuto skutečnost, avšak nelze jinak, než konstatovat, že prostory jsou mrtvé.

Neboť objekt s takovou péčí koncipovaný jako obytný Loosem, který záměrně tvořil vnitřní prostor jako architekturu specifického zaměření, ztratil naprosto své poslání a s ním i svoji hodnotu; slouží v přítomné době provozu naprosto odlišnému — je tu umístěno korektorské oddělení Státního pedagogického nakladatelství.

Všechny předměty, které byly dříve umístěny se záměrem po dosažení harmonie, lidského měřítká, jako sedací nábytek, konferenční a kuřácké stolky, drobné sekretáře a ostatní zařizovací předměty, z nichž některé byly vývojovými doklady svého druhu, jako například sametové křeslo kuřáckého koutu, nahrazuje dnes několik kusů standardních psacích stolů a skříní, potřebných k dnešnímu využití a rozestavených bez jakéhokoliv záměru jen se zřetelem, aby byly nějak umístěny.

V této souvislosti se neodbytně nabízí úvaha o hodnotě architektonického díla, o smyslu jeho zachování, o možnosti změny užitkové funkce ve vztahu k architektonickoestetické a historické funkci. V prvé řadě je třeba odpovědět na otázku, o jakou hodnotu v případě Loosovy vily ve Střešovicích jde.

Je to stále ještě objekt s aktuální spotřební hodnotou, nebo již přešel do oblasti

Loosova vila v Praze ve Střčšovicích od jihozápadu (foto J. Janačková)

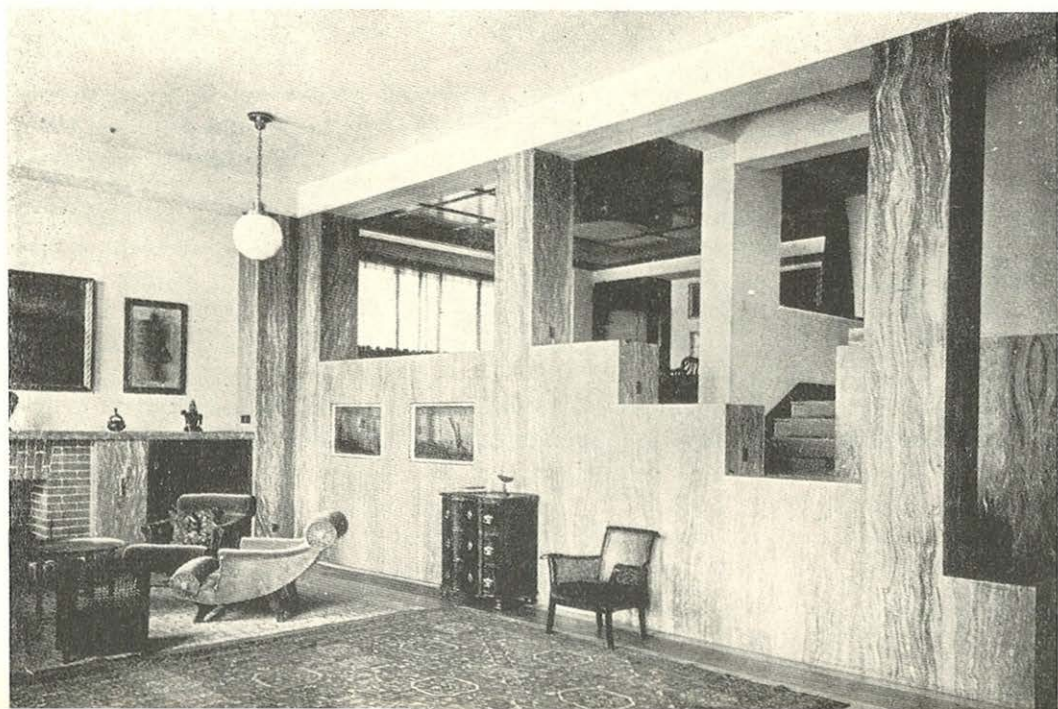
hodnot historickoarchitektonických? Otázka není jednoznačná pro historika nebo teoretika architektury, jak skutečnost ukazuje, a nediskusí je pro ostatní veřejnost či pro orgány veřejné správy.

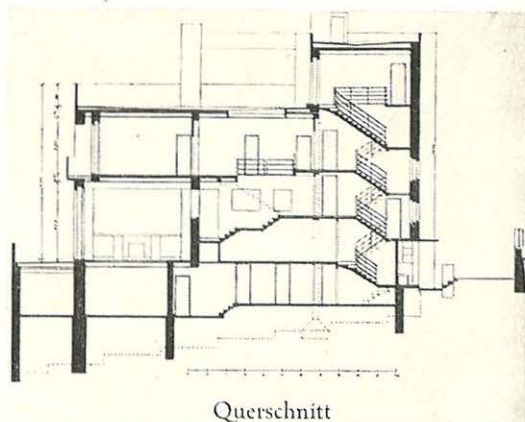
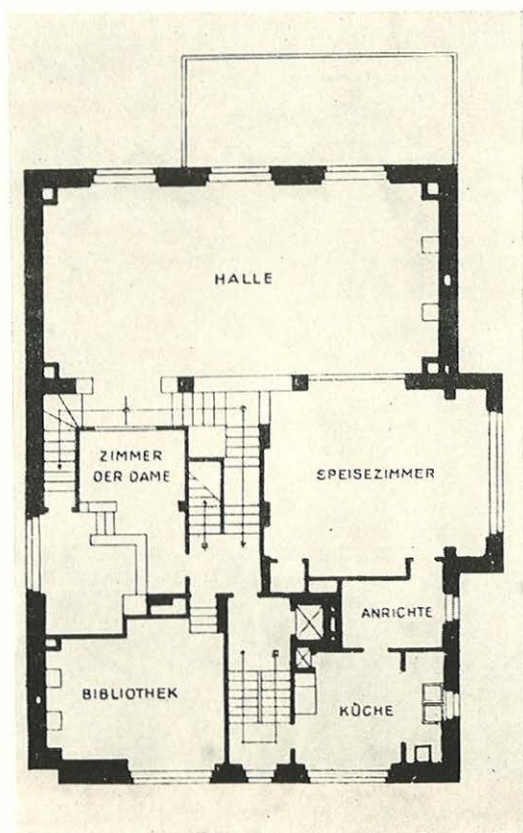
Loosova vila je nesporně, ačkoli od doby jejího vzniku neuplynulo ještě čtyřicet let, posuzováno teoreticky, hodnotou historickoarchitektonickou. Je vývojovým vrcholem tvorby autora, a to jejího nejzávažnějšího úseku — reformy bydlení. Je však zároveň i významným dokladem evropského vývoje architektury. Tato historickoarchitektonická hodnota objektu vůbec nevylučuje současné využívání. V případě Loosovy vily je toto užívání možné dokonce beze změny účelu celkem v původní prostorové skladbě i vybavení. A nejenom možné, ale naprosto nutné. Neboť historickoarchitektonická hodnota objektu je přímo spjata s jeho funkcí, jinak ztrácí smysl a je pouhým torzem hodnot, které si v ní domýšlíme při konfrontaci s vyobrazeními původního stavu. Bez jeho znalosti by totiž nynější skutečnost zdaleka nemohla vyvolat zážitek tak vysoké hodnoty, jaká byla naznačena a za jakou se v celém světě tento Loosův obytný dům pokládá. Znovu zdůrazňujeme, že nositelem hodnot u tohoto objektu je především

Interiér Loosovy vily, stav 1967 (foto J. Janatková)

Interiér Loosovy vily, stav 1930 (reprod. z knihy H. Kulka: Adolf Loos, Wien 1931)

Loosova vila v Praze — řez (reprod. z knihy H. Kulka: Adolf Loos, Wien 1931)

Loosova vila — situace I. patra (reprod. z knihy H. Kulka: Adolf Loos, Wien 1931)

interiér a jeho skladba, a nikoli exteriér. A právě interiér je nedoceněním a zneužitím funkce úplně narušen.

Co je tedy třeba činit pro zachování této nesporné, i když mladé historickoarchitektonické hodnoty? Bylo konstatováno, že hodnota tohoto objektu je přímo vázána původní obytnou funkcí. Proto je především nutné odmítnout snahy o usilování po jakémkoli zmrtvělém provozu nebo o zavedení muzeální či bibliotekární funkce. Tento názor jsme vícekrát slyšeli od zahraničních návštěvníků, kteří putují k Loosově vile nejenom z architektonicko-historického zájmu, ale proto, že jako členové různých klubů a korporací pro zachování ohrožených architektonických děl nedávné historie si kladou za povinnost zjistit na vlastní oči stav památky, o kterou se zajímají, a do jisté míry nám vyčítavě připomenout, že se o památku takové hodnoty málo zajímáme a dopouštíme v ní tak nedobrý stav.

Vytvořit v Loosově obytném domě ve Střešovicích muzeum nebo knihovnu je proti-
chůdné skladbě prostoru, právě tak jako umístit zde nakladatelství. Víme však všichni,

že návrat obytné funkce do objektu není snadný. Je řešen jako dům pro jednu rodinu, mimoto s prostorami pro velký společenský život, jaký dnes v běžné rodině není obvyklý. Kromě toho prostory o mnoho přesahují zákonný limit výměry takového obytného domu. Zdá se tedy být nemožné touto cestou usilovat o nápravu. Původní účel by však mohlo objektu navrátit propůjčení diplomatickým službám. Tím by však byla památka pro historii a teorii architektury opět ztracena, protože by byla těžko přístupná a z hlediska památkové péče těžko kontrolovatelná.

Zbývají tedy dvě možnosti. Propůjčit objekt, upravený do původního stavu, uměleckým svazům nebo jiné veřejné korporaci, která by jej mohla v původní funkci používat při zvláštních příležitostech jako reprezentační, společenské a konečně i obytné vily. V této funkci by jí mohl používat snad i primátor hlavního města nebo jiné významné kulturní instituce.

A konečně lze nadhodit i poslední námět. Kombinovat skutečný provoz původní funkce s výstavou exponátů, které by byly atraktivní i pro širší obec milovníků výtvarného umění. V tomto případě je ovšem nutné soustředit všechny původně zde existující obrazy, které představovaly vybranou sbírku. Tak by bylo možno zainteresovat na realizaci obnovení a zpřístupnění této památky jak Svaz architektů, tak Národní galerii, tak městskou správu.

Je nesmírně těžké zachovat památku, již bylo odňato původní poslání. Především zmrtví, posléze zvolna ztrácí hodnotu, a není-li jí vbrzku podložen adekvátní účel původnímu, zaniká. Loosovu mistrovskému dílu — obytnému domu ve Střešovicích — hrozí zkáza, a nezachrání jej ani nová omítka, ani oprava teras a střech, nebude-li vbrzku upraven jeho interiér tak, aby mohl sloužit poslání, pro něž byl vytvořen.

V roce 1968 po úmrtí majitelky objektu se teoretické úvahy změnilly v konkrétní problém, který je nutno odpovědně připravit a neodkladně řešit v souvislosti s majetkoprávním řízením pozůstalosti.

Je tedy na nás, abychom se nevydávali v nebezpečí, že v budoucnu budeme obviňeni z nedůslednosti a liknavosti. Problém je řešitelný, tím spíše, že není v této době v oblasti památky 20. století u nás první.